

2. Кримінальне право України: Загальна частина : Підручник / М. І. Бажанов , Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. проф. М. І. Бажанова , В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2е вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2005. 480 с.

3. Корабель М.Г. Правовий аналіз формування санкцій кримінально-правової норми. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 287 – 291.

4. Галушко Б. С. Ступінь суспільної небезпечності як критерій класифікації злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2015. Вип. 34. Т. 3. С.19 – 22.

КОВАЛЬОВА Катерина

студентка навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту Донецького державного університету внутрішніх справ

ОДИНЦОВА Олена

*завідувач кафедри державно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕРЖАВНУ ЗРАДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАУ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, що триває з 24 лютого 2022 року, питання кримінально-правового регулювання державної зради набуває критичної актуальності. Державна зрада як злочин проти основ національної безпеки України (ст. 111 Кримінального кодексу України) посягає на суверенітет, територіальну цілісність та обороноздатність держави, а в період воєнного стану її суспільна небезпека суттєво зростає через таємний характер дій зрадників, які часто діють з корисливих мотивів чи помсти. І. Сервецький, посилаючись на дані Офісу Генерального прокурора, зазначає, що з початку повномасштабної агресії РФ зареєстровано значне збільшення кримінальних проваджень за цією статтею: 1957 у 2022 році проти 146 у 2021 році, що свідчить про активізацію підривної діяльності [1, С. 49].

Кримінально-правове регулювання державної зради в умовах воєнного стану зазнало певних змін. З березня 2022 року державна зрада, вчинена в умовах воєнного стану, стала кваліфікованим складом (ч. 2 ст. 111 КК України). І відповідальність за неї було посилено – покарання у виді позбавлення волі на строк 15 років або довічне позбавлення волі, з конфіскацією майна [2].

Метою нашого дослідження є вивчення судової практики щодо призначення покарань за державну зраду в умовах воєнного стану за 2024 рік.

Загальна кількість вироків, що надходили до судів за період з 01 січня 2024 до 31 грудня 2024 р.р. за ст. 111 КК, склала 687 вироків (за даними Єдиного державного реєстру судових рішень).

У якості пілотного дослідження нами було досліджено 15 винесених за ч. 2 ст. 111 КК України обвинувальних вироків, що містяться у Єдиному реєстрі судових рішень та надійшли до суду у період часу з 01 січня 2024 до 31 грудня 2024 р.р.

Альтернативна санкція у вигляді 15 років позбавлення волі або довічного ув'язнення є однією з найсуворіших форм кримінальної відповідальності за вчинення особливо тяжких злочинів. Аналіз судової практики показує, що довічне позбавлення волі застосовується лише у 13,3 % випадків, тоді як переважна більшість засуджених отримує 15-річний строк позбавлення волі. За жодним із досліджених вироків не призначалось покарання у порядку ст. 69 КК України. Це свідчить, на нашу думку, про усталену практику, орієнтовану на призначення строкового покарання у межах санкції, тобто менш суворого із двох максимально суворих покарань, що залишає можливість для майбутньої соціальної адаптації засудженого.

Для прикладу можна розглянути: вирок за ч. 2 ст. 111 КК України, у якому суд визнав обвинуваченого винним у державній зраді через надання рф відомостей про дислокацію військових частин та особового складу. Обвинуваченому призначено 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна та позбавленням військового звання [3].

Важливо зазначити, що пом'якшення вироку за ч. 2 ст. 111 КК України фактично неможливе. **Виконавчий директор Української Гельсінської спілки з прав людини Олександр Павліченко** зазначає, що практика Верховного Суду свідчить про переважне залишення суворих вироків без змін через особливу суспільну небезпеку державної зради в умовах воєнного стану. **Натомість амністія щодо злочинів, передбачених ст. 111 КК, законодавством виключена** [4].

Відомо, що покарання має бути необхідним і достатнім для виправлення особи та попередження нових злочинів, а більш суворий вид покарання має призначатись лише тоді, коли менш суворий є недостатнім. Абсолютне встановлення позбавлення волі на строк 15 років не стимулює винних осіб до щирого каяття або співпраці з правоохоронцями, бо це не зменшує строк покарання. Цілком обґрунтованою, на наш погляд, є думка Р. О. Мовчана, який наголошує, що абсолютне встановлення покарання у виді 15 років позбавлення волі за ч. 2 ст. 111 КК України не враховує загальні засади призначення покарання, передбачені ст. 65 КК. Такий підхід ігнорує ступінь тяжкості вчиненого злочину, особисті характеристики винного та обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання [5]. Ми погоджуємось з тими науковцями, які вважають, що було б доцільніше передбачити певний діапазон строків позбавлення волі, щоб при призначенні покарання суд міг враховувати пом'якшуючі обставини, зокрема з'явлення зізнанням, щире каяття або активне

сприяння розкриттю кримінального правопорушення. Ми пропонуємо встановити у ч. 2 ст. 111 КК України, окрім довічного позбавлення волі та конфіскації майна альтернативні строки позбавлення волі: від 13 до 15 років з огляду на те, що розмір санкції за ч. 1 ст. 111 КК України складає від 12 до 15 років позбавлення волі.

Список використаних джерел:

1. Суспільна небезпека державної зради під час воєнних дій. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2022. Вип. 2 (62). С. 48 – 56.

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 № 2113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#n7> (дата звернення: 19.09.2025).

3. Вирок Богунського районного суд м. Житомира від 4 січня 2024 року у справі № 295/9646/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116109364> (дата звернення: 19.09.2025).

4. Довічне за держзраду та воєнні злочини: чи можливе пом'якшення вироку? URL: https://youtu.be/wlZOap-udhk?si=HDUIV8r38S_9Lbuk (дата звернення: 19.09.2025).

5. Мовчан Р. О. Воєнні новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми. Київ : ТОВ «Норма права», 2022. С. 17 – 19.

КОВАЛЬОВА Ольга

заступник директора з освітньої та науково-дослідної діяльності навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

ОСНОВНІ СТАНДАРТИ ФІКСАЦІЇ ДОКАЗІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ЗБРОЇ

Відповідно до ст. 103 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксуватися: 1) у протоколі; 2) на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії; 3) у журналі судового засідання [1].

Фіксація доказів є ключовим елементом забезпечення ефективного досудового розслідування, особливо, щодо злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї. У статті 263 Кримінального кодексу України встановлюється